

Sygn. akt I UK 150/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 grudnia 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Staryk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Leszek Bielecki

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z odwołania J. M.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w Ł.
o kapitał początkowy i wysokość emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 16 grudnia 2020 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 7 listopada 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 13 grudnia 2016 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddział w Ł., wykonując wyrok Sądu Okręgowego w P. z dnia 30 września 2016 r. ponownie ustalił kapitał początkowy J. M.. Do ustalenia podstawy wymiaru kapitału początkowego przyjęto przeciętną podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne z 10 kolejnych lat kalendarzowych wybranych z całego okresu ubezpieczenia tj. z lat 1968 - 1977. Wskaźnik wysokości podstawy wymiaru kapitału

wyniósł 114,19%. Do ustalenia wysokości kapitału początkowego ZUS uwzględnił 33 lata 10 miesięcy i 22 dni okresów składkowych tj. 406 miesięcy oraz 1 miesiąc okresów nieskładkowych. Podstawę wymiaru kapitału początkowego stanowi kwota 1.394,13 zł. Wartość kapitału początkowego wyniosła 189.860,91 zł.

Decyzją z dnia 16 grudnia 2016 r. organ rentowy, wykonując wyrok Sądu Okręgowego w P. z dnia 30 września 2016 r., na podstawie art. 26 ustawy o emeryturach i rentach z FUS ustalił wysokość emerytury J. M. od dnia 1 kwietnia 2015 r. tj. od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek, na kwotę 3.585,07 zł, a po waloryzacji od dnia 1 marca 2016 r. – na kwotę 3.593,67 zł. Emerytura stanowiła równowartość kwoty będącej wynikiem podzielenia sumy kwoty składek zaewidencjonowanych na koncie do końca miesiąca poprzedzającego miesiąc, od którego przyznano emeryturę z uwzględnieniem waloryzacji (70.735,23 zł) oraz kwoty zwaloryzowanego kapitału początkowego (603.974,79 zł) przez średnie dalsze trwanie życia dla osób w wieku równym wiekowi przejścia na emeryturę, tj. 188,20 miesięcy. Na poczet należności od 1 kwietnia 2015 r. do dnia 31 stycznia 2017 r. w kwocie 78.966,14 zł ZUS zaliczył kwotę 58.974,83 zł z tytułu wypłaconej emerytury na podstawie art. 53 ustawy emerytalnej, co dało do wypłaty kwotę 19.991,31 zł.

Od powyższych decyzji odwołał się J. M. domagając się zmiany decyzji i zobowiązania ZUS do właściwego wyliczenia emerytury zgodnie z art. 26 w związku z art. 55 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 53; dalej również jako: ustawa emerytalna).

Decyzją z dnia 24 stycznia 2017 r. organ rentowy odmówił J. M. i prawa do odsetek w związku z realizacją wyroku z dnia 30 września 2016 r. Od decyzji tej wnioskodawca odwołał się w dniu 25 maja 2017 r.; sprawa zawisła pod sygnaturą V U (...).

Postanowieniem z dnia 15 września 2017 r. Sąd Okręgowy w P. na podstawie art. 219 k.p.c. połączył sprawę V U (...) do łącznego rozpoznania i rozstrzygnięcia ze sprawą V U (...) z wniosku J. M. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Ł. o kapitał początkowy i wysokość emerytury.

Na rozprawie w dniu 19 września 2017 r. ubezpieczony wniósł o doliczenie do kapitału początkowego okresu równego różnicy pomiędzy wiekiem emerytalnym a faktycznym wiekiem przejścia na emeryturę na podstawie art. 185 ustawy emerytalnej. Na rozprawie w dniu 23 listopada 2017 r. pełnomocnik wnioskodawcy sprecyzował odwołanie w ten sposób, że wniósł o przyjęcie do wyliczenia kapitału początkowego i wysokości emerytury zarobków wnioskodawcy z kolejnych 10 lat, tj. 1972 - 1981, przy przyjęciu wskaźnika 118,45%. Jednocześnie pełnomocnik wnioskodawcy zażądał odsetek z tytułu błędnie wyliczonego wyrównania emerytury na podstawie wyroku Sądu Okręgowego z dnia 30 września 2016 r., wydanego w sprawie V U [...] /15, od daty wydania decyzji przez ZUS, czyli od dnia 22 maja 2015 r. do daty wypłaty wyrównania tj. do dnia 24 stycznia 2017 r. oraz o zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego.

W wyroku z dnia 30 listopada 2017 r., sygn. akt V U (...), Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w P. zmienił zaskarżone decyzje z dnia 13 grudnia 2016 r. i 16 grudnia 2016 r. w ten sposób, że przyznał wnioskodawcy prawo do ustalenia kapitału początkowego i wysokości emerytury z 10 kolejnych lat kalendarzowych tj. z okresu od 1 stycznia 1972 r. do 31 grudnia 1981 r., ustalając wskaźnik wysokości podstawy wymiaru świadczenia na poziomie 118,54% i pozostawiając organowi rentowemu szczegółowe wyliczenie świadczenia, a w pozostałej części oddalił odwołanie (pkt 1), zmienił zaskarżoną decyzję z dnia 24 stycznia 2017 r. i przyznał wnioskodawcy prawo do odsetek od wyrównania świadczenia emerytalnego przyznanego decyzją z dnia 16 grudnia 2016 r. wydaną w wykonaniu wyroku Sądu Okręgowego z dnia 30 września 2016 r. w sprawie V U [...] /15 za okres od 1 kwietnia 2015 r. do 16 grudnia 2016 r. (pkt 2) oraz zasądził od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddział w Ł. na rzecz J. M. kwotę 180 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego (pkt 3).

Sąd Okręgowy ustalił, że J. M. (ur. 17 września 1946 r.) w dniu 29 sierpnia 2006 r. wystąpił do ZUS z wnioskiem o emeryturę. Decyzją z dnia 3 października 2006 r. organ rentowy przyznał wnioskodawcy prawo do emerytury w obniżonym wieku, poczynając od dnia 17 września 2006 r. Decyzjami z 2008 r., 2009 r. i 2010 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych doliczał do stażu pracy wnioskodawcy, na podstawie składanych przez niego zaświadczeń o zatrudnieniu i wysokości

zarobków w Spółce z o.o. M. w K. , kolejne okresy zatrudnienia. Ostatnią z wymienionych decyzji z dnia 18 października 2010 r. ZUS przyjął, że okresy składkowe wnioskodawcy wynoszą 44 lata i 4 miesiące.

W dniu 23 sierpnia 2011 r. J. M. złożył wniosek o przyznanie emerytury w powszechnym wieku emerytalnym. Ponadto złożył wniosek o przeliczenie świadczenia, załączając potwierdzenie Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Inspektorat K. z dnia 17 sierpnia 2011 r., iż podlegał ubezpieczeniom społecznym z tytułu zatrudnienia w H. z o.o. w okresie od 3 września 1999 r. do 30 września 2000 r. oraz że w okresie od 3 września do 31 grudnia 1999 r. podstawa wymiaru składek na ubezpieczenie wynosiła 7.168,77 zł, a w okresie od 1 stycznia do 30 września 2000 r. 24.641,72 zł, a kwota wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy w miesiącu wrześniu 2000 r. wynosiła 1486,10 zł. Decyzją z dnia 27 września 2011 r. organ rentowy przyznał wnioskodawcy emeryturę od dnia 17 września 2011 r., to jest od osiągnięcia powszechnego wieku emerytalnego.

Kolejnymi decyzjami z 2011 r., 2012 i 2013 r. ZUS, uwzględniając wnioski ubezpieczonego doliczał do stażu pracy, na podstawie zaświadczeń o zatrudnieniu wystawianych przez Spółkę z o.o. M. w K. , dodatkowe okresy zatrudnienia, w wyniku czego okresy składkowe ulegały zwiększeniu. Ostatnią z wymienionych decyzji z dnia 25 marca 2013 r. ZUS ustalił, że okresy składkowe wnioskodawcy wynoszą 46 lat i 9 miesięcy.

Sąd Okręgowy w P. , po rozpoznaniu odwołania J. M. od decyzji z dnia 19 sierpnia 2013 r., prawomocnym wyrokiem z dnia 24 marca 2015 r., V U (...), zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że: w punkcie 1a - przyznał J. M. prawo do ustawowych odsetek od wyrównania świadczenia emerytalnego przyznanego z mocy wyroku Sądu Okręgowego w P. z dnia 20 czerwca 2013 r., w sprawie V U (...), za okres od 1 sierpnia 2011 r. do 31 sierpnia 2013 r., w punkcie 1b - do ustalenia podstawy wymiaru emerytury J. M. przyjął przeciętną podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne z 20 lat wybranych z całego okresu podlegania ubezpieczeniu tj. z lat: 1969 - 1974, 1976 - 1981, 1985 - 1988, 1990 - 1992 i 2000 ze wskaźnikiem wysokości podstawy wymiaru w wysokości 118, 20%, w punkcie 2 - oddalił odwołanie w pozostałej części, a w punkcie 3 - żądanie

obliczenia emerytury zawarte w piśmie procesowym z dnia 5 stycznia 2015 r. przekazał do rozpoznania organowi rentowemu.

W dniu 24 kwietnia 2015 r. J. M. złożył wniosek o przeliczenie emerytury na podstawie art. 55 ustawy zgodnie z zasadami określonymi w art. 26 ustawy emerytalnej, o ile będzie ona korzystniejsza. Decyzją z dnia 22 maja 2015 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddział w Ł. odmówił J. M. przeliczenia emerytury na podstawie art. 55 w związku z art. 27 ustawy emerytalnej. Organ rentowy podniósł, że spełnienie przez wnioskodawcę wymienionej w art. 55 ustawy przesłanki kontynuowania ubezpieczenia po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego 65 lat należy oceniać na dzień zgłoszenia przez ubezpieczonego wniosku o emeryturę na podstawie art. 27 ustawy, czyli na dzień 23 sierpnia 2011 r., a w tej dacie wnioskodawca nie osiągnął 65 lat. J. M. odwołał się od tej decyzji. Prawomocnym wyrokiem z dnia 30 września 2016 r., V U (...), Sąd Okręgowy w P. zmienił zaskarżoną decyzję z dnia 22 maja 2015 r. w ten sposób, że ustalił, iż J. M. jest uprawniony do obliczenia emerytury zgodnie z art. 55 ustawy w związku z art. 26 ustawy emerytalnej.

Sąd Okręgowy podkreślił, że zaskarżoną w niniejszym postępowaniu decyzją z dnia 16 grudnia 2016 r. emerytura wnioskodawcy została wyliczona na podstawie art. 55 w związku z art. 26 ustawy emerytalnej. Wysokość takiej emerytury jest uzależniona od wysokości kapitału początkowego, który został ustalony zaskarżoną decyzją z dnia 13 grudnia 2016 r. Organ rentowy – wykonując decyzją z dnia 13 grudnia 2016 r. wyrok Sądu Okręgowego z dnia 30 września 2016 r. – nie ustalił prawidłowo wysokości kapitału początkowego, co w konsekwencji doprowadziło do zaniżenia wysokości emerytury obliczonej na podstawie art. 26 ustawy w związku z art. 55 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Do ustalenia podstawy wymiaru kapitału początkowego ZUS nie przyjął bowiem najkorzystniejszego dla wnioskodawcy okresu 1972 - 1981, a wyliczył kapitał z lat 1968 - 1977, a nadto zaniżył wysokość zarobków wnioskodawcy. Wysokość zarobków wnioskodawcy w latach 1969 - 1974, 1976 - 1981, 1984 - 1988, 1990 - 1992 była przedmiotem ustaleń w sprawie zakończonej prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w P. z dnia 20 czerwca 2013 r., z odwołania wnioskodawcy od decyzji z dnia 27 września 2011 r. o przyznaniu prawa do emerytury (V U (...)). Sąd Okręgowy w tej sprawie

przyznał wnioskodawcy prawo do obliczenia emerytury przy zastosowaniu dotychczasowego wskaźnika wysokości podstawy wymiaru świadczenia - 116,76%. Sąd Okręgowy w niniejszej sprawie jest tym wyrokiem związany na podstawie art. 365 k.p.c., a ponadto kwestia ta korzysta z powagi rzeczy osądzonej.

Sąd Okręgowy oddalił odwołanie J. M. w zakresie żądania doliczenia do kapitału początkowego okresu równego różnicy pomiędzy wiekiem emerytalnym a faktycznym wiekiem przejścia na emeryturę na podstawie art. 185 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Powołany przepis dotyczy kwestii przeliczania kapitału początkowego przy ustalaniu wysokości emerytury przez ubezpieczonych urodzonych po 31 grudnia 1948 r., nabywających prawo do emerytury w wieku określonym w art. 184, tj. w wieku, w którym przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32 (zatrudnienie w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze), 33 (ubezpieczenie z tytułu działalności twórczej lub artystycznej), 39 (praca górnicza) i 40 (emerytura kolejowa). Przepis art. 185 ustawy nie ma zastosowania do wnioskodawcy, gdyż nie należy on do kręgu osób objętych jego treścią. Skarżący jest osobą urodzoną przed 31 grudnia 1948 r. Nadto prawo do emerytury na podstawie art. 26 ustawy nabył dopiero z dniem 1 kwietnia 2015 r. na podstawie prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w P. z dnia 30 września 2016 r. w sprawie V U [...] /15, a zatem po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego. Przepis art. 185 ustawy ma zastosowanie do osób, które nabywają prawo do emerytury z art. 26 ustawy przed osiągnięciem powszechnego wieku emerytalnego.

Powyższy wyrok Sądu Okręgowego z dnia 30 listopada 2017 r., V U (...), wnioskodawca zaskarżył apelacją.

W wyroku z dnia 7 listopada 2018 r., sygn. akt III AUa (...), Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację.

Sąd drugiej instancji podzielił i przyjął za własne ustalenia podstawy faktycznej i prawnej zaskarżonego wyroku i stwierdził, że przepis art. 185 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych przewiduje, że tylko przy ustalaniu wysokości emerytury dla osób nabywających prawo do emerytury w wieku określonym w art. 184 kapitał początkowy podlega przeliczeniu przez dodanie do okresów składkowych okresu

równego różnicy pomiędzy wiekiem emerytalnym, o którym mowa w art. 24, a faktycznym wiekiem przejścia na emeryturę. Wnioskodawca nie nabył prawa do emerytury w obniżonym wieku z tytułu pracy w warunkach szczególnych (w 2006 r.) na podstawie art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, gdyż emerytura na podstawie art. 184 ustawy przysługuje tylko ubezpieczonym urodzonym po 31 grudnia 1948 r. Ubezpieczeni urodzeni przed 31 grudnia 1948 r. (jak wnioskodawca urodzony 17 września 1946 r.) nabywają emeryturę z tytułu pracy w warunkach szczególnych na podstawie art. 32 ustawy i emerytura ta była w przypadku skarżącego obliczona w systemie zdefiniowanego świadczenia, a nie w systemie zdefiniowanej składki (kapitałowa). Według Sądu Apelacyjnego z wykładni literalnej art. 185 ust. 1 ustawy emerytalnej wynika, że przepis ten dotyczy jedynie emerytur przyznawanych w wieku określonym w art. 184 ustawy, tj. m.in. emerytur w obniżonym wieku emerytalnym z tytułu pracy w szczególnych warunkach, dla kategorii ubezpieczonych urodzonych po 31 grudnia 1948 r. W takich wypadkach możliwa jest sytuacja, że istnieje pewien okres pomiędzy faktycznym wiekiem przejścia na emeryturę w obniżonym wieku, a powszechnym wiekiem emerytalnym. Tę właśnie emeryturę „wcześniejszą” (a nie wiekową), będącą przy tym emeryturą obliczoną na podstawie art. 26 ustawy, przelicza się przez dodanie fikcyjnych okresów składkowych równych różnicy pomiędzy owym wiekiem obniżonym, a wiekiem powszechnym. Przepis art. 185 ust. 1 ustawy dotyczy więc „młodszych” ubezpieczonych i nie znajduje w ogóle zastosowania do emerytury przewidzianej w art. 24 ustawy emerytalnej, gdyż prawo do tego świadczenia przysługuje wyłącznie po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego. Nie występuje tu zatem różnica wieku, o której traktuje art. 185 ust. 1 ustawy. Oznacza to, że nie istnieje możliwość powiększenia wymiaru okresów składkowych przyjętych do ustalenia wysokości emerytury przyznanej wnioskodawcy na podstawie orzeczenia sądu, zmieniającego decyzję z dnia 22 maja 2015 r. (od 1 kwietnia 2015 r.) o okres stanowiący różnicę pomiędzy powszechnym wiekiem emerytalnym a faktycznym wiekiem przejścia na emeryturę. Jest to bowiem emerytura przysługująca wnioskodawcy już w wieku powszechnym, a ta nie podlega obliczeniu przez przeliczenie kapitału początkowego na podstawie art. 185 ustawy emerytalnej. W uproszczeniu, jeśli nazwać emeryturę w obniżonym wieku emeryturą „pierwszą”, a emeryturę w wieku

powszechnym emeryturą „drugą”, to przeliczeniu według mechanizmu opisanego w art. 185 ustawy emerytalnej podlega tylko emerytura „pierwsza”, a nie emerytura „druga”, przy której nie ma już czego uzupełniać. Zaskarżona decyzja dotyczy emerytury „drugiej”, gdyż emerytura ta, obliczona w systemie zdefiniowanej składki, przysługuje wnioskodawcy już w wieku powszechnym. Emerytury w obniżonym wieku wnioskodawca nie pobiera od 2011 r. i nie była ona emeryturą obliczoną na podstawie art. 26 ustawy emerytalnej. Przepis art. 185 ustawy emerytalnej ma zastosowanie wyłącznie do osób, które nabyły prawo do emerytury obliczonej na podstawie art. 26 ustawy przed osiągnięciem powszechnego wieku emerytalnego, a przy tym omawiana regulacja odnosi się tylko do ubezpieczonych nabywających prawo do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach na podstawie art. 184 (urodzonych po 31 grudnia 1948 r.), nie zaś art. 32 ustawy emerytalnej (urodzonych przed 31 grudnia 1948 r.).

Powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego ubezpieczony zaskarżył skargą kasacyjną w części oddalającej apelację ubezpieczonego w zakresie żądania doliczenia do kapitału początkowego okresu równego różnicy pomiędzy wiekiem emerytalnym, a faktycznym wiekiem przejścia na emeryturę na podstawie art. 185 ust. 1 ustawy emerytalnej. W skardze – opartej na pierwszej podstawie kasacyjnej (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) – zarzucono:

„1. błędną wykładnię przepisów art. 185 ust. 1 w związku z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2018 r., poz. 1270) przez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że w przypadku wnioskodawcy brak jest podstaw do doliczenia do kapitału początkowego okresu równego różnicy pomiędzy wiekiem emerytalnym a faktycznym wiekiem przejścia na emeryturę z uwagi na wiek ubezpieczonego w sytuacji, gdy wnioskodawca już w 2006 roku uzyskał uprawnienia do uzyskania świadczenia emerytalnego w wieku obniżonym dla zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze na podstawie art. 32 ustawy emerytalnej;

2. naruszenie konstytucyjnych wolności oraz praw człowieka i obywatela określonych w art. 67 w związku z art. 2 Konstytucji RP obejmujących ochroną

prawa nabyte oraz prawo do zabezpieczenia społecznego w związku z zasadą zaufania obywatela do państwa i prawa”.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w (...) z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W utrwalonym orzecznictwie Sądu Najwyższego, w tym zwłaszcza w uchwale z dnia 4 lipca 2013 r., II UZP 4/13 przyjęto, że ubezpieczony urodzony przed dniem 31 grudnia 1948 r., który po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego kontynuował ubezpieczenie i wystąpił o emeryturę po dniu 31 grudnia 2008 r., ma prawo do jej wyliczenia na podstawie art. 26 w związku z art. 55 ustawy emerytalnej, nawet wówczas, gdy wcześniej złożył wniosek o emeryturę w niższym wieku emerytalnym lub o emeryturę wcześniejszą. W uzasadnieniu uchwały wskazano m.in., że ten sposób wyliczania emerytury zaczął obowiązywać dopiero od 1 stycznia 2009 r., zaś warunek kontynuowania ubezpieczenia, opłacania składek na ubezpieczenie społeczne i wystąpienia z wnioskiem po 31 grudnia 2008 r. miał umożliwić wyliczenie emerytury w tzw. formule zdefiniowanej składki, której podstawę wymiaru stanowi suma składek składanych na indywidualnym koncie ubezpieczonego (por. również wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 2019 r., II UK 152/18, Legalis nr 2369643).

J. M. ukończył 65 lat w dniu 17 września 2011 r. Decyzją z dnia 27 września 2011 r. organ rentowy przyznał wnioskodawcy emeryturę od dnia osiągnięcia powszechnego wieku emerytalnego. Ponieważ ubezpieczony kontynuował zatrudnienie zarówno po nabyciu w 2006 r. prawa do emerytury przyznanej na podstawie art. 32 ustawy emerytalnej, jak i po przyznaniu w 2011 r. emerytury na podstawie art. 27 tej ustawy, skutecznie nabył prawo do obliczenia emerytury na podstawie art. 26 ustawy emerytalnej (przez odesłanie z art. 55), przyznanej decyzją ZUS z dnia 16 grudnia 2016 r. (w wykonaniu wyroku Sądu Okręgowego w P. z dnia 30 września 2016 r.).

W myśl art. 26 ust. 1 cytowanej ustawy emerytura stanowi równowartość kwoty będącej wynikiem podzielenia podstawy obliczenia ustalonej w sposób określony w art. 25 przez średnie dalsze trwanie życia dla osób w wieku równym wiekowi przejścia na emeryturę danego ubezpieczonego, z uwzględnieniem ust. 5 i art. 183.

Wskazany wyżej art. 25 ust. 1 ustawy stanowi, że podstawę obliczenia emerytury, o której mowa w art. 24, stanowi kwota składek na ubezpieczenie emerytalne, z uwzględnieniem waloryzacji składek zewidencjonowanych na koncie ubezpieczonego do końca miesiąca poprzedzającego miesiąc, od którego przysługuje wypłata emerytury, z waloryzowanego kapitału początkowego określonego w art. 173-175 oraz kwot środków zewidencjonowanych na subkoncie, o którym mowa w art. 40a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, z zastrzeżeniem ust. 1a i 1b oraz art. 185.

Częścią składową obliczenia emerytury z art. 26 ust. 1 cytowanej ustawy jest zatem również z waloryzowany kapitał początkowy, określony w art. 173-175.

Spory może wywoływać, czy końcowa część zdania art. 25 „z zastrzeżeniem ust. 1a i 1b oraz art. 185” odnosi się tylko do „kwot środków zewidencjonowanych na subkoncie, o którym mowa w art. 40a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych”, czy też ma zastosowanie także z waloryzowanego kapitału początkowego, a także – czy określenie „z zastrzeżeniem” można interpretować jako „z uwzględnieniem, zastosowaniem”. Co do tej ostatniej kwestii należy uznać, że w tym przypadku zwrot „zastrzegać” należy rozumieć jako „sformułować warunki przyznające osobie jakieś prawo lub przywileje”.

W celu ustalenia adekwatnego *ratio legis* art. 185 ustawy emerytalnej, który stanowi, iż „przy ustalaniu wysokości emerytury dla osób nabywających prawo do emerytury w wieku określonym w art. 184 kapitał początkowy podlega przeliczeniu poprzez dodanie do okresów składkowych okresu równego różnicy pomiędzy wiekiem emerytalnym, o którym mowa w art. 24, a faktycznym wiekiem przejścia na emeryturę”, należy wskazać, że w pojęciu kapitału początkowego mieści się odtworzenie składek na ubezpieczenia społeczne sprzed 1999 r., tj. z okresu przed wprowadzeniem ustawowego obowiązku ewidencjonowania przez ZUS składek

każdej indywidualnej osoby podlegającej ubezpieczeniu społecznemu. Przelicznik świadczeń w postaci kapitału początkowego został wprowadzony ze względu na nieewidencjonowanie składek przed dniem 1 stycznia 1999 r.; obowiązek taki został nałożony dopiero przez ustawę emerytalną w związku z utworzeniem indywidualnych kont ubezpieczonych. Osobom urodzonym po 1948 r. za okresy pracy (ubezpieczenia) przypadające przed 1999 r. odtwarzane są więc teoretyczne składki na ubezpieczenie społeczne przez obliczenie kapitału początkowego. Kwota kapitału początkowego obliczona na dzień 1 stycznia 1999 r. jest zapisywana – tak jak kwota składek na ubezpieczenie emerytalne – na indywidualnym koncie ubezpieczonego. Teoretyczne odtworzenie składek na ubezpieczenie społeczne następuje: przez obliczenie hipotetycznej emerytury, jaką ubezpieczony otrzymałby w dniu 1 stycznia 1999 r. za przebyte przed 1999 r. okresy składkowe i nieskładkowe, a następnie pomnożenie kwoty hipotetycznej emerytury przez średnie dalsze trwanie życia (kobiet i mężczyzn), ustalone na dzień 1 stycznia 1999 r.

Kwota kapitału początkowego zależy od: długości udowodnionych okresów składkowych i nieskładkowych przebytych przed dniem 1 stycznia 1999 r.; podstawy wymiaru, do ustalenia której przyjmowane jest wynagrodzenie (dochód), które stanowiło podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne przed 1999 r., współczynnika p , który służy do obliczenia tzw. części socjalnej. Okresy składkowe (przebyte przed 1999 r.), liczone są po 1,3% podstawy wymiaru (z uwzględnieniem pełnych miesięcy), a okresy nieskładkowe (przebyte przed 1999 r.), liczone są po 0,7% podstawy wymiaru.

Co do zasady art. 185 ustawy emerytalnej dotyczy kwestii przeliczania kapitału początkowego przy ustalaniu wysokości emerytury przez ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., nabywających prawo do emerytury w wieku określonym w art. 184, tj. w wieku, w którym przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32 (zatrudnienie w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze – mężczyźni 60 lat). Przeliczenie kapitału początkowego polega na dodaniu do okresów składkowych okresu równego różnicy pomiędzy wiekiem emerytalnym, o jakim mowa w art. 24 ustawy emerytalnej (65 lat dla mężczyzn), a faktycznym wiekiem przejścia na emeryturę. W wyniku tej operacji

dochodzi do zwiększenia kapitału początkowego przez uzupełnienie faktycznych okresów składkowych o fikcyjny okres składkowy. Do tak przeliczonego (uzupełnionego) kapitału początkowego ustawa nakazuje stosować art. 173 ust. 3–6 ustawy emerytalnej, co oznacza, że wartość przeliczonego kapitału początkowego ustala się na dzień wejścia w życie ustawy i jest on ewidencjonowany na koncie ubezpieczonego.

W ocenie Sądu Najwyższego wykładnia zawartego w art. 26 ust. 1 ustawy emerytalnej sformułowania „podstawy obliczenia ustalonej w sposób określony w art. 25”, a więc kwoty składek na ubezpieczenie emerytalne, z uwzględnieniem waloryzacji składek, zwaloryzowanego kapitału początkowego określonego w art. 173-175, z zastrzeżeniem art. 185, oznacza, że możliwe jest przyznanie emerytury na podstawie art. 26 ustawy emerytalnej osobie w niższym od powszechnego wieku emerytalnym (w przypadku mężczyzn – 60 lat) z zastosowaniem (z uwzględnieniem) zaliczenia do okresów składkowych fikcyjnego okresu ubezpieczenia w myśl art. 185 ustawy emerytalnej – do osiągnięcia powszechnego wieku emerytalnego.

Zdaniem Sądu Najwyższego zasada zaliczenia, przy obliczaniu wysokości emerytury z art. 26 ustawy emerytalnej, do okresów składkowych fikcyjnego okresu ubezpieczenia w myśl art. 185 ustawy emerytalnej od daty przyznania prawa do emerytury z art. 32 tej ustawy – do osiągnięcia powszechnego wieku emerytalnego, nie powinna dotyczyć okresu kontynuowania ubezpieczenia społecznego po nabyciu prawa do takiej emerytury.

Ratio legis art. 185 ustawy emerytalnej polega na przyznaniu osobom zatrudnionym w szczególnie uciążliwych warunkach, które nie już są w stanie (z uwagi na wyczerpanie sił fizycznych) kontynuować zatrudnienia, szczególnego przywileju – dodania kilku lat do okresów składkowych (i zwiększenia przez to emerytury takich osób), tak jakby pracowały do osiągnięcia powszechnego wieku emerytalnego – w przypadku mężczyzn 65 lat (przed 1 października 2017 r. wyższego wieku emerytalnego).

Taka wykładnia celowościowa tego artykułu implikuje konkluzję, że zasady tej nie powinno się stosować do osób, które kontynuowały pracę lub działalność gospodarczą po otrzymaniu prawa do emerytury na podstawie art. 184 lub 32

ustawy emerytalnej i nabyły prawo do emerytury po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego. Dotyczy to również osób, którym po kontynuacji opłacania składek na ubezpieczenie społeczne przyznano prawo do obliczenia emerytury na podstawie art. 55 w związku z art. 26 ustawy emerytalnej.

Słuszna jest konstatacja Sądu Apelacyjnego, iż nie istnieje możliwość powiększenia wymiaru okresów składkowych przyjętych do ustalenia wysokości emerytury przyznanej wnioskodawcy na podstawie orzeczenia sądu, zmieniającego decyzję z dnia 22 maja 2015 r. (od 1 kwietnia 2015 r.) o okres stanowiący różnicę pomiędzy powszechnym wiekiem emerytalnym a faktycznym wiekiem przejścia na emeryturę.

Generalną zasadą prawa ubezpieczeń społecznych w zakresie, w jakim reguluje ono uprawnienia do świadczeń emerytalno-rentowych, jest to, że owe świadczenia wypłaca się na wniosek zainteresowanego, poczynając od dnia powstania prawa do emerytury lub renty, to jest od dnia spełnienia ustawowych warunków, zgodnie z art. 100 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Należy jednak podkreślić odrębność nabycia prawa do świadczenia od prawa do jego wypłaty i stwierdzić, że są to instytucje regulowane odrębnymi przepisami, mające różne znaczenie w obrocie prawnym. O nabyciu prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego stanowi art. 100 ust. 1 ustawy przewidujący powstanie prawa do świadczeń z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa, natomiast o wypłacie - art. 129 ust. 1 ustawy, nakazujący wypłacanie świadczenia od dnia powstania prawa, nie wcześniej jednak niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek lub wydano decyzję z urzędu. Wynika stąd, że istnienia prawa do świadczeń, związanego ze spełnieniem ustawowych warunków nabycia tego prawa nie można utożsamiać z przyznaniem (i wypłatą) świadczenia. Ustalenie prawa do świadczenia przez stwierdzenie spełnienia jego warunków nie odpowiada przyznaniu świadczenia. Jeżeli zatem przesłanki uprawniające do świadczenia zostały spełnione przed datą złożenia wniosku o to świadczenie, to jego przyznanie nie może nastąpić wcześniej niż od miesiąca, w którym ten wniosek zgłoszono (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 kwietnia 2015 r., I UK 329/14, Legalis nr 1263222).

W tym kontekście spełnienie warunków z art. 55 ustawy emerytalnej następuje po uzyskaniu przez ubezpieczonego powszechnego wieku emerytalnego, adekwatnego okresu składkowego, po kontynuacji ubezpieczenia emerytalnego po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 27 i wystąpieniu z wnioskiem o przyznanie emerytury po dniu 31 grudnia 2008 r. Ocena spełnienia tych warunków następuje na dzień złożenia wniosku.

W ocenie Sądu Najwyższego wykładnia logiczna art. 26 wskazuje, że w sytuacji, gdy wniosek o przeliczenie emerytury w myśl art. 55 ustawy emerytalnej został zgłoszony już po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego, nie ma możliwości wyliczenia efektywnej różnicy między powszechnym wiekiem emerytalnym a wiekiem uprawniającym do emerytury (65 minus 65 lat daje 0). Ubezpieczeni, którzy zgłosili wniosek o przeliczenie emerytury stosownie do art. 55 ustawy emerytalnej po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego nie są uprawnieni do obliczenia emerytury na podstawie art. 26 ustawy emerytalnej z zastosowaniem przeliczenia kapitału początkowego na podstawie art. 185 ustawy emerytalnej.

Zwrócić należy uwagę na relewantną kwestię, iż przyjęcie odmiennej wykładni art. 55 w związku z art. 26 ustawy prowadziło do podwójnego zaliczania do okresów składkowych - zarówno okresu rzeczywistej kontynuacji zatrudnienia (pozarolniczej działalności) po nabyciu prawa do emerytury w wieku 60 lat dla mężczyzn, jak i okresu fikcyjnego zatrudnienia między wiekiem 60 i 65 lat na podstawie art. 185 ustawy emerytalnej, co byłoby w sposób oczywisty sprzeczne z zasadą równego traktowania ubezpieczonych, o której mowa w art. 2a ust. 1 oraz ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 266).

Decyzja ZUS o ustaleniu wysokości kapitału początkowego na podstawie art. 173-175 ustawy emerytalnej (będąca przedmiotem analizy Sądu Apelacyjnego) zawierała obliczenie hipotetycznej emerytury i składek na ubezpieczenie społeczne sprzed dnia 1 stycznia 1999 r. Wyrok Sądu dotyczący tej decyzji nie był objęty skargą kasacyjną. Jest oczywiste, że kwoty tam ustalonej nie dotyczyła kwestia ochrony praw nabytych – wyeksponowana w skardze kasacyjnej.

Przedmiotem kontrowersji była dopiero możliwość zwiększenia tak ustalonego kapitału początkowego przez zwiększenie okresów składkowych na podstawie art. 185 ustawy emerytalnej w trakcie obliczania emerytury w myśl art. 55 i 26 ustawy emerytalnej. Przepisy te nie zostały jednak wskazane jako podstawa skargi kasacyjnej.

Stosownie do art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach skargi kasacyjnej (jej podstaw) i jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia. Ponieważ autor skargi kasacyjnej nie powiązał zawartego w podstawie materialnej skargi kasacyjnej zarzutu naruszenia art. 185 ustawy emerytalnej (który *in extenso* dotyczy emerytury przyznanej na podstawie art. 184, a wnioskodawca nie miał emerytury ustalonej na podstawie tego przepisu) z unormowaniami art. 55 i 26 ustawy emerytalnej, dlatego nie było podstaw do uwzględnienia skargi kasacyjnej, a zwłaszcza szczegółowej analizy subsumcji stanu faktycznego pod te przepisy. Wobec braku adekwatnej argumentacji kasacyjnej, nie wymagała też rozważania sytuacja, czy w przypadku tylko częściowego pokrywania się okresów kontynuacji opłacania składek na ubezpieczenie społeczne po nabyciu prawa do emerytury na podstawie art. 32 ustawy emerytalnej z okresem fikcyjnego okresu składkowego z art. 185, zaliczeniu podlegała różnica tych okresów.

Z ustaleń zaskarżonego wyroku wynika, że po przyznaniu prawa do emerytury na podstawie art. 32 ustawy emerytalnej wnioskodawca kontynuował zatrudnienie przez szereg lat (ze skargi kasacyjnej nie wynika, aby w tym okresie wystąpiły przerwy w zatrudnieniu). Proponowania w skardze kasacyjnej wykładnia prowadziłaby do podwójnego zaliczenia do okresów składkowych okresu po nabyciu prawa do emerytury z art. 32 – do osiągnięcia powszechnego wieku emerytalnego. Byłoby to nie tylko sprzeczne z *ratio legis* art. 185 ustawy emerytalnej, ale stwarzałoby wnioskodawcy uprawnienie do ponad powszechnych korzyści finansowych. Nie można więc mówić o naruszeniu praw nabytych, gdyż skarżący nigdy nie nabył prawa do podwójnego zaliczenia do okresów składkowych okresu, który pokrywał się z okresem kontynuowania zatrudnienia po nabyciu emerytury w wieku 60 lat.

Od 1 stycznia 2013 r. obowiązuje zasada, że jeżeli ubezpieczony pobrał emeryturę na podstawie przepisów art. 26b, 46, 50, 50a, 50e, 184 ustawy emerytalnej lub art. 88 Karty Nauczyciela, podstawę obliczenia emerytury, o jakiej mowa w art. 24 tej ustawy, ustaloną zgodnie z ust. 1, pomniejsza się o kwotę stanowiącą sumę kwot pobranych emerytur w wysokości przed odliczeniem zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych i składki na ubezpieczenie zdrowotne. Pobranie emerytur na podstawie wskazanych wyżej przepisów traktowane jest jako skonsumowanie części kapitału składkowego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 2020 r., II UK 323/18, Legalis nr 2425295).

Zdaniem Sądu Najwyższego z zasady tej wynika sugestia racjonalizacji obliczania okresów składkowych i emerytur na podstawie art. 26 ustawy emerytalnej oraz dążenie do ścisłej wykładni omawianych przepisów.

Stosownie do art. 55 ustawy emerytalnej ubezpieczonemu spełniającemu warunki do uzyskania emerytury na podstawie art. 27, który kontynuował ubezpieczenia emerytalne i rentowe po osiągnięciu przewidzianego w tym przepisie wieku emerytalnego i wystąpił z wnioskiem o przyznanie emerytury po dniu 31 grudnia 2008 r., może być obliczona emerytura na podstawie art. 26, jeżeli jest wyższa od obliczonej zgodnie z art. 53.

Jeżeli wnioskodawca uważa, że jego poprzednia emerytura była wyższa, może z zgodnie z zasadą ochrony praw nabytych, korzystać z poprzedniej emerytury.

Konsekwencją tej konstatacji jest ocena, iż podniesiony w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia konstytucyjnych wolności oraz praw człowieka i obywatela określonych w art. 67 w związku z art. 2 Konstytucji RP jest całkowicie nieuzasadniony.

Mając powyższe okoliczności na względzie Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji.